

HİBRİT SAVAŞ: İRAN SİLAHLI KUVVETLERİ*

Hybrid War: Iran Armed Forces

Nihat DURLUPINAR**

Özet

Savaş tarih boyunca değişen bir olgudur. Savaşlarda kullanılan strateji, taktik ve silahlar sürekli olarak değişim içindedir. Son zamanlarda hibrit savaş terimi literatürde sıkça kullanılmaktadır. Bu makalede hibrit savaşı genel kabul görebilecek şekilde kapsamlı bir şekilde tanımlanmıştır. Araştırmanın bir sonraki adımında devletlerin neden bu yeni savaş türünü kullanmaya yöneldiği ve hibrit savaşın aktörleri ele alınmıştır. Konvansiyonel ordu ve özel askeri şirketlerden yasadışı örgütler ve hedef ülke halkına kadar uzanan unsurların kullanılmasının arkasındaki temel neden nedir? Ayrıca vurgulanan bir diğer konu ise klasik ordunun önemidir. Hibrit savaşı tanımlanarak, aktörlerin çıkarlarını açıkladıktan sonra hibrit savaş bağlamında İran Ordusu incelenecektir. Ordu nasıl yapılandırılmıştır ve hibrit savaş için uygun mudur? Son olarak Türkiye ve İran'ın askeri yeteneklerini yeni nesil savaş bağlamında karşılaştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hibrit, Savaş, İran, Devrim, Ordu

Abstract

The term of hybrid warfare has been largely used in the literature recently. But it is very difficult to find a common definition that all scholars agree on. Also, none of the definitions clearly touch all the important characteristics of the term, even though some are addressing a few. In this article we are trying to define the hybrid warfare comprehensively that could be accepted commonly. After defining hybrid warfare and explaining the interests of the actors, we are examining the military of Iran in the context of hybrid warfare. How did Iran structure its' military? Is it suitable for hybrid warfare? Finally, we are comparing the military capabilities of Turkey and Iran in the context of new generation of warfare.

Keywords: Hybrid, Warfare, Iran, Revolutionary, Military.

* Makale Gönderiliş Tarihi: 01.05.2017. Yayına Kabul Tarihi: 05.10.2017.

** Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Doktora Öğrencisi,
nihatdurlupinar@hotmail.com

1. Giriş

Uluslararası ilişkilerin en eski olgularından biri olan “savaş”ın kayıtlarda yer alan en eski örneği M.Ö. 2700’lü yıllarda görülmesine rağmen, savaşın 10.000 yıl öncesine kadar uzanan bir olgu olduğu tahmin edilmektedir.¹ Savaşın temel nedeni olarak iki veya daha fazla sosyal grubun birbiriyle çatışan politik hedefleri takip etmesi gösterilmektedir.²

Savaş konusunda en temel dokümanlardan biri olarak görülen “Savaş Üzerine” adlı eserde Carl Von Clausewitz savaşın “düşmanı irademizi kabul ettirmeye zorlamak için güç kullanılması” olduğunu söylemiştir.³ Bu ifadeden savaşın güç kullanmaktan ibaret bir araç olduğu ve politik amaçların gerçekleştirilmesi için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu çıkarımın Clausewitz’in literatürde sıklıkla kullanılan “savaş politikanın diğer araçlarla devam ettirilmesidir” ifadesiyle de teyit edilmesi mümkündür.⁴

Savaş geçmişten bugüne kadar büyük değişimlere maruz kalmıştır. Bu değişimlerin kaynağını teknoloji ve strateji alanındaki gelişmeler oluşturmaktadır.⁵ Statik hatların karşılıklı düellosu şeklinde cereyan eden savaşlardan cephe savaşlarına, müteakiben manevranın önem kazanmasıyla düşman derinliklerinde icra edilen savaşlardan mekânın önemini kaybettiği modern savaşlara kadar olan değişim stratejik değişime örnek gösterilebilir.

Teknolojik alandaki gelişmelere baktığımızda ise barutun icadı, topun gelişimi, 19. yüzyılda sanayi devrimi ile silah endüstrisindeki büyük gelişmeler, İkinci Dünya Savaşında tankın etkin kullanımı, Nükleer Silahların icadı ve nihayet bilişim teknolojisindeki büyük gelişmeler ön plana çıkmaktadır. Saydığımız bu gelişmeler savaş

1 Claudio Cioffi-Revilla, “Origins and Evolution of War and Politics”, *International Studies Quarterly*, Cilt: 40, Sayı: 1, Mart 1996, s. 8-9.

2 *A.g.m.*, s. 8.

3 Carl Von Clausewitz, “On War”, Michael Howard-Peter Paret, *Princeton University Press*, 1976, s. 75.

4 *A.g.e.*, s. 87.

5 Metin Gürçan, “Savaşın Evrimi ve Teorik Yaklaşımlar”, *BİLGESAM*, s. 87. http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-163-201404072m_gurcan.pdf, (Erişim Tarihi: 25 Kasım 2016).

alanlarının boyutunu, savaşın süratini, yıkım derecesini ve hedeflerin niteliğini değiştirmiştir.

Savaşın değişimini politik kapsamda incelediğimizde mutlakıyetçi devletler arasındaki savaşlar, milliyetçilik kavramının ön plana çıkmasıyla ulus devletlerin taraf olduğu savaşlar, 20'nci yüzyıldaki grup devletler arası cereyan eden topyekûn savaşlar, bloklar arası soğuk savaş ve sonrasında meydana gelen etnik kökenli savaşlara dönük değişim göze çarpmaktadır.⁶

Savaşta meydana gelen bu değişimlere paralel olarak ulusal ve uluslararası güvenlik büyük ölçüde karmaşık hale gelmiş, karşılaşılan tehditler sayıca artmanın yanı sıra belirsizleşmeye başlamıştır. Bu noktada belirsizleşmekten kast edilen, tehdidin zaman, mekân ve nitelik açısından öngörülemeyen bir şekilde bürünmesi, ulaşılmak istenilen amacın net olmaması ve arkasında bulunan aktörün tespit edilememesidir. Bu karmaşık ve belirsiz yapı ister istemez karşı savunma yöntemleri geliştirmede güçlüklerle neden olmaktadır. Son dönemde ortaya atılan ve yeni savaş şekli olarak ifade edilen Hibrit Savaş temelde bahse konu karmaşıklık ve belirsizliği içinde barındırmaktadır.

Bu kapsamda, bu çalışmanın amacını birkaç madde ile şu şekilde özetleyebiliriz.

- Son dönemde ortaya çıkan Hibrit Savaş kavramını inceleyerek yeni bir tanım ortaya koymak,
- Hibrit Savaş içerisinde yer alan aktör ve unsurları incelemek,
- Hibrit Savaşın neden tercih edildiğini incelemek,
- Bölgesel düzeyde önemli bir güç olan İran'ı hibrit uygulamalara iten temel faktörler ile hibrit savaşın temel unsurlarından orduyu hibrit savaş kapsamında örnek durum olarak irdelemektir.

⁶ Mary Kaldor, "New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era", Cambridge: Polity Press, e-book, 2012, s. 519.

Çalışmada temel teori olarak realist yaklaşım kabul edilmektedir. Uluslararası sistemin temel aktörünün devletler olduğu, devlet dışı aktör olarak ifade edilen örgütlerin devletlerden bağımsız olarak hareket etmediği kabul edilmektedir.

Bu çerçevede devletlerin anarşik bir uluslararası düzen içerisinde güvenliklerini garanti altına alma ve çıkarlarını maksimize etme gayreti içerisinde olduğu, haklı savaş gibi normlara statükonun devamının çıkarlarına uygunluğu müddetince riayet ettiği ve çıkarları doğrultusunda perde arkasında uluslararası normları çiğnediği değerlendirilmektedir.

2. Hibrit Savaş ve Unsurları

A. Hibrit Savaş Nedir?

Hibrit teriminin Türkçe sözlük anlamına bakıldığında melez (isim) veya iki farklı güç kaynağının bir arada bulunması (teknoloji) anlamları görülmektedir.⁷ Latince kökenli bir kelime olan hibrit (hibrid) İngilizcede ise iki farklı maddenin birleşiminden oluşan maddeyi ifade etmektedir.⁸

Hibrit Savaşın ne olduğuna dair ortak bir tanım mevcut değildir. Bu bağlamda literatürde çok çeşitli tanımlar bulunmakta olup henüz üzerinde anlaşmaya varılmış bir tanıma ulaşılamamıştır. Bunun altında yatan temel sebep yazarların çıkış noktası olarak farklı örnek olayları kullanmaları ve Hibrit Savaşın gizli ve kompleks doğasından ötürü faaliyetleri kategorize etmede güçlüktür.⁹

Frank Hoffman tarafından ilk defa Robert G. Walker'ın kullandığı ifade edilen “Hibrit Savaş” terimi ilk olarak 2007 yılında literatüre girmiş¹⁰ ve 2006 Lübnan Savaşında Hizbullah'ın kullandığı teknikleri

7 *Türk Dil Kurumu*, <http://www.tdk.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 10 Kasım 2016).

8 *Oxford Dictionaries*, <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/hybrid>, (Erişim Tarihi: 10.11.2016).

9 Mehmet Seyfettin Erol-Şafak Oğuz, “Hibrit Savaş Çalışmaları ve Kırm'daki Rusya Örneği”, *Gazi Akademik Bakış*, Cilt: 9, Sayı: 15, Kış 2015, s. 261.

10 Frank Hoffman, “Conflict in the 21st Century: The Rise of Hibrid Wars”, *Potomac Institute for Policy Studies*, Aralık 2007, s. 9.

ifade etmekte kullanılmıştır. O tarihten günümüze kadar modern savaş ve geleceğin savaşlarını konu alan literatürde oldukça baskın bir rol oynayan hibrit savaş, özellikle bu alandaki uzmanlar ve devlet adamları tarafından kabul görmüş ve modern askeri stratejilere temel teşkil etmeye başlamıştır.¹¹

“Hibrit Tehdit” terimi, ABD Kara Kuvvetlerinin “Hibrit Tehdit” başlıklı bir askeri yayınında “Konvansiyonel unsurların, düzensiz güçlerin ve/veya suç unsurlarının karşılıklı menfaat sağlamak üzere oluşturduğu farklı ve dinamik bir kombinasyon” olarak tanımlanmıştır.¹² Frank Hoffman ise hibrit tehdidi “Politik hedeflerine ulaşmak için eş zamanlı olarak konvansiyonel silahların, konvansiyonel olmayan taktiklerin, terörizmin ve kriminal davranışın uygun bir karışımı ile savaş alanını kullanan herhangi bir hasım unsur” olarak tanımlamıştır.¹³ Bu birbirinden oldukça farklı özellikteki faaliyetlerin tek bir unsur tarafından yapılabileceği gibi, farklı unsurlar tarafından da yapılabileceğini ifade eden Hoffman, burada önemli olanın faaliyetlerin aynı amaca yöneltilip senkronize edilerek etkili bir sinerjinin oluşturulması olduğunu vurgulamaktadır.¹⁴ Yine benzer bir tanım Russell W.Glenn tarafından yapılmıştır. “Hibrit tehdit: Politik, askeri, ekonomik, sosyal ve bilişim araçları ile konvansiyonel, konvansiyonel olmayan, katastrofik, terörsel ve yıkıcı/ yasa dışı savaş yöntemlerinin bir bileşimini eş zamanlı ve uyumlu bir şekilde uygulayabilen bir hasımdır.”¹⁵

Literatürde hibrit savaş kavramı bir diğer modern savaş kavramı “bileşik savaş (compound warfare)” ile sık sık birlikte telaffuz edilmektedir. Bu kavramı ortaya atan Thomas M.Huber bileşik savaş “düzenli veya ana kuvvetlerin, düzensiz veya gerilla kuvvetleri

11 Damiyen Van Puyvelde, “Hybrid War-Does It Even Exist?”, *NATO Review Magazine*, <http://www.nato.int/docu/Review/2015/Also-in-2015/hybrid-modern-future-warfare-russia-ukraine/EN/index.htm>, (Erişim Tarihi: 30.10.2016).

12 T.C 7-100 “Hybrid Threat”, ABD Kara Kuvvetleri Karargâhı, 26 Kasım 2010, s.V.

13 Frank Hoffman, “On Not-So-New Warfare: Political Warfare vs Hybrid Threats”, 28 Temmuz 2014, <http://warontherocks.com/2014/07/on-not-so-new-warfare-political-warfare-vs-hybrid-threats>, (Erişim Tarihi: 14.05.2016).

14 Frank Hoffman, Aralık 2007, s. 8.

15 Russell W. Glenn, “Thoughts on Hybrid Conflict”, *Small Wars Journal*, 2 Mart 2009, s. 2., www.smallwarsjournal.com/jrnl/art/thoughts-on-hybrid-conflict, (Erişim Tarihi: 02.11.2016).

ile birlikte bir düşmana karşı eş zamanlı kullanılması” olarak tanımlamıştır. Burada temel amaç konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan unsurların aynı anda kullanılarak düşman üzerindeki baskının artırılmasıdır.¹⁶ Frank Hoffman bileşik savaş ile hibrit savaşı karşılaştırarak, bileşik savaşın düzenli (ordu) ve düzensiz unsurların (paramiliter unsurlar vb.) birbirinden ayrı olarak faaliyet gösterdiği ve daha çok düzensiz unsurların konvansiyonel güçler için şartları oluşturmak maksadıyla kullanıldığı bir savaş türü olduğunu, hibrit savaşta ise bu unsurların operasyonel ve taktik anlamda yüksek derecede koordineli veya kaynaşmış biçimde faaliyet gösterdiklerini söylemektedir.¹⁷

Robert A. Newson daha geniş bir tanım yaparak hibrit savaşın “Konvansiyonel, konvansiyonel olmayan ve politik ve ideolojik manipülasyonu da içeren asimetrik araçlardan oluşan bir kombinasyon” olduğunu söylemiş bu savaş türünün “özel hareketler ve konvansiyonel askeri güçleri; istihbarat ajanlarını; siyasi provokatörleri; medya temsilcilerini; ekonomik açıdan göz dağı vermeyi; siber saldırıları; vekalet savaşı yürüten unsurları, yarı askeri unsurları, terörist ve suç örgütlerini” içerdiğini ifade etmiştir.¹⁸

Literatürde yukarıda ifade edilen tanımlara benzer birçok tanım bulunmaktadır. Daha öncede ifade edildiği gibi henüz üzerinde anlaşmaya varılmış bir tanım bulunmamakla birlikte tanımlardaki en önemli ortak nokta hibrit savaşı kullanan aktörlerin, yani devletlerin ellerindeki tüm imkânları kullanıyor olmalarına işaret etmeleridir. Kimi tanımda genel olarak konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan şeklinde genelleme yapılırken, kimisinde unsurlar detaylı olarak açıklanmaktadır. Ancak temelde ifade edilmek istenen şey aynıdır; tüm unsurların senkronize bir şekilde kullanılması.

Tanımlardan da dikkat edileceği gibi özellikle düzenli ordular ile düzensiz unsurların (paramiliter güçler, özel askeri unsurlar, terörist

16 Thomas M. Huber, “Compound Warfare: That Fatal Knot”, *Kansas: U.S. Army Command and General Staff College Press*, 2002, s. 1, <http://www.dtic.mil/docs/citations/ADA481548>, (Erişim Tarihi: 01.11.2016).

17 Frank Hoffman, “Hybrid vs. Compound War”, *Armed Forces Journal*, 1 Ekim 2009, s. 3.

18 Robert A. Newson, “Counter-Unconventional Warfare Is the Way of the Future. How Can We Get There?”, 23 Ekim 2014, s. 2., <http://blogs.cfr.org/davidson/2014/10/23/counter-unconventional-warfare-is-the-way-of-the-future-how-can-we-get-there/>, (Erişim Tarihi: 02.11.2016).

örgütler ile yasa dışı diğer yapılanmalar vb.) eş zamanlı kullanımı hibrit savaşın bir özelliği olarak ifade edilmektedir. Bu husus dar bir bakış açısıyla ortaya konmuş bir değerlendirmedir.¹⁹ Hibrit Savaşın en büyük özelliği, savaş unsurlarının ve diğer mevcut kabiliyetlerin her durumda farklı şekil ve zamanda kullanılmasıdır. Bir başka deyişle hibrit savaş için belirgin bir doktrin oluşturmaya çalışmak hibrit savaşın mantığına aykırı olacaktır.²⁰

Bir ikinci nokta eldeki tüm mevcut imkânlarla ilave olarak hedef ülke toplumu ve muhalif unsurları başta olmak üzere etkileme potansiyeline sahip olunan unsurların da tanıma ilave edilmesi gerekmektedir. Çünkü söz konusu unsurlar hibrit savaşta en belirleyici unsurlar arasında yer almaktadır.

Bu değerlendirmeler ışığında hibrit savaşa yönelik tanımımızı ortaya koymadan önce çalışmanın çerçevesini de çizmek amacıyla varsayımlarımızı belirlemenin gerekli olacağı değerlendirilmektedir. Bu noktada Mearsheimer'in büyük güçlerin birbirlerine olan davranışlarını açıklamaya çalışan ofansif realizm (offensive realism) teorisine değinmekte yarar vardır. Mearsheimer teorisinin varsayımlarını şu şekilde ifade etmiştir.

- Realizmin temel varsayımı olan uluslararası sistemin anarşik bir yapıya sahip olması,
- Büyük güçlerin geleneksel olarak taarruzi askeri kabiliyete sahip olması,
- Devletlerin diğer devletlerin niyetinden emin olmaması,
- Hayatta kalmanın (varlığını sürdürme) büyük güçlerin öncelikli hedefi olması,
- Büyük güçlerin rasyonel aktörler olması.²¹

19 Alexander Lanoszka, "Russian Hybrid Warfare and Extended Deterrence in Eastern Europe", *International Affairs*, Cilt: 92, Sayı: 1, 2016, s. 178.

20 Stephen M. Dayspring, *Toward A Theory of Hybrid Warfare: The Russian Conduct of War During Peace*, Naval Postgraduate School, Aralık 2015, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), s. 34.

21 John J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, Norton & Company, New York 2001, s. 30-31.

Bu varsayımlar devletlerin neden hibrit savaşı tercih ettikleri hususunu açıklayabilmek için oldukça gerekli ancak kısmen yetersizdir. Dayspring bu varsayımlara ilave olarak devletlerin diğer devletlerle etkileşimde bulunmaya yönelik askeri olmayan yeteneklere sahip olduklarını varsaymanın da gerekli olduğunu değerlendirmektedir.²² Ancak bizde gerçeğe yakın bir varsayım olduğunu düşündüğümüz “devletlerin birbirlerinin askeri kapasitesinden büyük ölçüde haberdar olduğu varsayımını” göz önünde bulundurmanız gerektiğini düşünüyoruz. Çünkü bu hususun devletlerin birbirlerine olan davranışını ve dolayısıyla tercihlerini etkileyen önemli bir faktör olduğunu değerlendiriyoruz.

Ancak buraya kadar ifade edilen varsayımlar varsayımların çoğunda geçtiği üzere ABD, Rusya Federasyonu, Çin vb. küresel güçlerin davranışlarını açıklamaya yöneliktir. Burada şu soru akla gelmektedir. Hibrit savaş sadece büyük güçler tarafından mı uygulanmaktadır? Özellikle İran’ın bölgesel çıkarları doğrultusunda yürüttüğü faaliyetlere baktığımızda bu sorunun yanıtının olumsuz olduğu aşikârdır. Dolayısıyla yukarıda saydığımız varsayımları büyük güçler olarak değil de devletler olarak ifade ettiğimiz de İran, Türkiye vb. belirli seviyede taarruzi konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan kabiliyetlere sahip devletleri de kapsam için almış oluruz.

Bu bağlamda hibrit savaşı şu şekilde tanımlayabiliriz

Belirli bir seviyede taarruzi askeri kabiliyete ve askeri olmayan yeteneklere sahip devletlerin hedeflerine ulaşabilmek maksadıyla, ellerinde mevcut olan veya etkileme potansiyeline sahip oldukları tüm unsurları, uluslararası sistemin siyasi hassasiyetleri, hedef ülkenin coğrafi, demografik, siyasi ve kültürel şartlarına uygun olarak zaman ve mekân sınırlaması olmadan senkronize ettikleri bir devlet stratejisidir.

Peki hibrit savaş yeni ortaya çıkan bir strateji mi yoksa daha önceden de uygulanmakta olan bir stratejinin yeniden ifadesi midir? Michael Kofman ve Matthew Rojansky gibi bazı yazarlar hibrit savaş

22 Stephen M. Dayspring, s. 26.

kavramının yeni görünmesine rağmen ne içerdiği unsurların ne de savaş alanında bir arada kullanılmalarının yeni bir olgu olmadığını savunmaktadır.²³ Kofman ve Rojansky ilk bakışta çokta haksız görünmemektedirler. Ancak farklı unsurların aynı hedefe senkronize bir şekilde yöneltilebilmesi, temel güç unsuru olan orduyu mümkün olduğu kadar geç kullanma eğilimi, gerektiğinde düzenli orduların konvansiyonel olmayan harekâtı, Hizbullah gibi terör örgütlerinin ise konvansiyonel harekât icra etmeleri, organize suç örgütlerinin etkin bir şekilde kontrol edilmesi gibi hususların tarihinin de çokta eski olmadığını belirtmek gerekir.

B. Neden Hibrit Savaş?

Öncelikle giriş bölümünde belirtildiği gibi çalışmada temel aktör olarak devletler ele alınmaktadır. Şimdi sorumuzu tekrarlamak gerekirse, devletler neden hibrit savaşı tercih eder? Çünkü devletler uluslararası sistemin rasyonel aktörleri olarak değişen oyun kurallarına göre rasyonel bir hareket tarzı seçmektedirler.

İki Dünya Savaşında meydana gelen büyük yıkımlar ve müteakibinde kazanılan kitle imha yetenekleri devletleri savaşların önüne geçilmesine yönelik bazı tedbirler almaya yöneltmiştir. Bunların en önemlisi BM anlaşması ile devletlerin güç kullanmasının belirli şartlara bağlanmasıdır. Bir başka deyişle BM Güvenlik Konseyi kararı olmaksızın veya nefsi müdafaa kapsamı dışında diğer devletlere karşı askeri güç kullanımı yasaklanmıştır.

Bununla birlikte yine İkinci Dünya Savaşından sonra insan haklarının korunmasına ilişkin evrensel ve bölgesel çapta önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu gelişmelerle uluslararası toplum nezdinde uluslararası hukuka aykırı güç kullanımına karşı bir bilinç oluşmuştur.

Liberal bakış açısını destekler gözükse de bu gelişmelerin uygulamada büyük güçlerin birbirini kontrol etme gayretinden ibaret olduğu görülmektedir. Çıkarlarını maksimize etme gayretindeki devletler

23 Michael Kofman- Matthew Rojansky, "A Closer Look at Russia's 'Hybrid War'" *Kennan Cable*, Cilt: 7, Sayı: ?, Nisan 2015, s. 2.

öncelikle BM Şartı ve uluslararası anlaşmalar gibi liberal araçları çıkarlarına hizmet ettiği müddetçe kullanma gayreti içindedirler.²⁴ Bu araçlar yetersiz kaldığında ise devletlerin hukuk kurallarının etrafından dolaşabildiği, güç kullanmak için çeşitli gerekçeler oluşturabildiği ve nihayetinde inkâr politikasını kullanabildiği yöntemler peşinde koştuğu bilinen bir gerçektir. Mevcut durumda devletlerin bir başka devlet topraklarına açık olarak askeri müdahalede bulunması ve hatta işgal etmesi için haklı bir gerekçe sunması kolay değildir.²⁵ Ancak, haklı gerekçesi olmayan (başta büyük güçler) devletler başlangıçta konvansiyonel olmayan unsurları kullanarak müdahale için gerekçe yaratma çabası içine girmektedir. Yani hibrit savaşı tercih etmektedirler.

Hibrit savaşın tercih edilmesindeki bir diğer faktör, faaliyetleri mümkün olduğunca gizli yapmak suretiyle, müdahale edilen bölge halkı tarafından direnç oluşturulmasının önüne geçmek ve diğer devletlerin ve uluslararası toplumun müdahale şansını ortadan kaldırmaktır.²⁶ Bu noktada faaliyetlerin ağırlıklı olarak konvansiyonel olmayan unsurlar vasıtasıyla yürütülmesi gerekmekte ve inkâr politikası ön planda olmaktadır.

Konvansiyonel bir karşılaşma rasyonel aktörler tarafından istenen son alternatiftir. Hibrit savaşın olmazsa olmaz unsurlarından konvansiyonel kabiliyetin kullanılması hem ekonomik anlamda hem de yukarıda ifade edilen nedenlerden dolayı siyasi anlamda maliyetli olmaktadır. Siyasi maliyet dendiğinde sadece dış siyaset anlaşılmamalıdır. Konvansiyonel unsurların kullanılması sonucu oluşabilecek kayıplar iç siyasette hükümetler üzerinde önemli baskılar oluşturmaktadır.²⁷

Konvansiyonel bir çatışmanın istenmemesi tüm devletler için rasyonel bir davranış olarak görünürken, İran gibi büyük güçleri direk tehdit olarak gören devletler için daha büyük bir önem arz etmektedir. Konvansiyonel alandaki dezavantajını hibrit savaş ile avantajla dönüştürmek, en azından maruz kalabileceği muhtemel bir

24 Stephen M. Dayspring, s. 33.

25 Alexander Lanoszka, s. 180.

26 Aynı yer.

27 Aynı yer.

konvansiyonel harekâtı düşmanı için oldukça maliyetli hale getirmek bu tür devletlerin temel hedefidir.²⁸

C. Hibrit Savaşın Unsurları

Tanımımızda belirttiğimiz gibi hibrit savaş unsurları devletlerin ellerinde mevcut olan askeri ve askeri olmayan tüm unsurlar ile etkileme potansiyeline sahip oldukları tüm unsurları kapsamaktadır. Burada etkileme potansiyeline sahip oldukları unsurlar ifadesiyle özellikle direk bağlantının mevcut olmadığı hedef ülke içinde veya farklı bir coğrafi bölgede bulunan yerel unsurlar, siyasi muhalefet, halk vb. unsurlar anlatılmak istenmektedir.

Her devletin sahip olduğu imkân ve kabiliyetler doğal olarak aynı değildir. Tanımımız ve varsayımlarımızı göz önüne aldığımızda bir devletin hibrit bir harekât icra edebilmesi için taarruzi kabiliyetlere sahip askeri yetenekler ile askeri olmayan bir takım imkân ve kabiliyetlere sahip olması gerekmektedir.

Askeri yetenekler dendiğinde ilk olarak konvansiyonel askeri güçler yani ordu akla gelmektedir. Ordu tüm zamanlarda olduğu gibi hibrit savaşta da önemli bir unsuru teşkil etmektedir. Günümüze kadar her devlet için vazgeçilmez bir yere sahip olan konvansiyonel askeri güç yani ordunun hibrit savaşta caydırıcı gücü ön plana çıkmaktadır. Konvansiyonel bir savaş riskinden kaçınmak saldırganın temel stratejisini oluşturmaktadır. Bu şekilde konvansiyonel askeri gücün de yıpranmasının önüne geçilmek istenmektedir.²⁹ Bununla birlikte ordu gerektiğinde kullanılmak üzere hazır tutularak hedef ülke üzerinde baskı oluşturulmakta ve onun nispeten zayıf konvansiyonel askeri güçlerine başvurması ve olası bir uluslararası müdahale engellenmek istenmektedir. Konvansiyonel kuvvetlerin bazı unsurlarının kimi zaman başlangıçta da kullanıldığı görülse de kapsamlı bir harekâtın icrasından kaçınılmaktadır. Kısaca özetlemek gerekirse Konvansiyonel askeri güç hibrit savaşta stratejik ihtiyat görevi üstlenmektedir.³⁰

28 Steven R. Ward, "The Continuing Evolution of Iran's Military Doctrine", *Middle East Journal*, Cilt: 59, Sayı: 4, Sonbahar 2005, s. 567.

29 Stephen M. Dayspring, s. 28.

30 Aynı yer.

Konvansiyonel olmayan askeri güçler ise ilk etapta kullanılan fiziksel gücü oluşturmaktadırlar. Genellikle istihbarat servisleri vasıtasıyla kontrol edilen paramiliter örgütler, terörist unsurlar, hedef ülke içerisindeki organize suç örgütleri, hedef ülke hükümetine karşı ayaklanan yerel güvenlik güçleri ve bunlara ilave olarak özel askeri/güvenlik şirketleri bu kapsamda gösterilebilir. Hizbullah, İŞİD, Haçlı Şabi, Kudüs Güçleri, HAMAS vb. birçok örgüt hibrit savaşın unsuru olarak sayılabilir. Bu örgütler siyasi nedenlerden ötürü kimi devletler tarafından terör örgütü kimi devletler tarafından gerilla savaşçısı veya özgürlük savaşçısı olarak adlandırılmaktadır. Ancak her halde hibrit savaşın konvansiyonel olmayan askeri unsurları tanımına uymaktadırlar. Ayrıca nükleer güçte konvansiyonel olmayan askeri güç kapsamında sayılması gereken önemli bir unsurdur.

Özellikle ABD'nin Irak ve Afganistan'daki harekâtları ile gündeme gelen Özel Askeri / Güvenlik Şirketleri hibrit savaşın doğasına tam anlamıyla uymaktadırlar. Örneğin 1995 yılında Hırvatlar tarafından kiralanan "Military Professional Resources Incorporation (MPRI)" şirketinin, ambargo uygulaması devam ederken Hırvat ordusunu eğitmek ve silah desteği sağlamak suretiyle 6 ay gibi kısa bir sürede Sırp'ların mağlup edilmesinde önemli rol oynaması, ABD tarafından ambargonun yasal boşluklardan yararlanarak delinmesi için uygulanan bir strateji olarak görülebilir. MPRI şirketinin sözcüsü Ed Soyster'in "Bizi Amerikan dış politikasını uygulamak için kullanıyorlar. Biz kesinlikle dış politikayı belirleyemeyiz, ancak dış politikasını uygulamada ABD hükümetinin bir parçası olabiliriz" sözleri de bu iddianın ne kadar yerinde olduğunu gözler önüne sermektedir.³¹ Bununla birlikte Deborah C. Kidwell'in de belirttiği üzere Özel Askeri Şirketlerin ABD tarafından yoğun olarak kullanımı ülke dışı harekâtlara görevlendirilen asker sayısının azaltılmasını sağlayarak halkın hükümet üzerindeki baskısını azaltmıştır.³²

Askeri olmayan yetenekler arasında ise ekonomik güç, diplomasi, bilgi harekâtı, siber harekât ve yumuşak güç vb. kabiliyetleri

31 Paul De La Garza-David Adams, "Military Aid.....from the Private Sector", *St. Petersburg Times*, Aralık 2000, s. 3., http://www.sptimes.com/News/120300/Worldandnation/Military_aid___from_.shtml, (Erişim Tarihi: 19.11.2016).

32 Deborah C. Kidwell, "Public War, Private Fight? The United States and Private Military Companies", Kansas: Combat Studies Institute Press, 2005, s. 3.

sayabiliriz. Valery Gerasimov'un sözleriyle "...Savaş kuralları oldukça değişti. Politik ve stratejik hedeflerin elde edilmesinde askeri olmayan araçların rolü arttı ve çoğu olayda etkinlik açısından silahların gücünü geçtiler."³³ Askeri olmayan yetenekler sürekli olarak aktif olan unsurlar olup savaş ve barış arasındaki çizgiyi belirsizleştirmektedirler. Bu unsurların kullanılmasıyla askeri yeteneklerin kullanılması için ortam şekillendirilmektedir. Özellikle hedef ülkedeki muhalif kesimler ile halkın bir silaha dönüştürülmesini sağlayan bu araçlar hibrit savaşın vazgeçilmezleridir.

3. İran Savunmasının Hibrit Yapılanması

A. İran'ın Dış Politikası

A. 1. İran Dış Politikasını Etkileyen Faktörler

Dünya üzerinde en köklü tarihe sahip devletler arasında gösterebileceğimiz devletlerden biri olan İran, kendine has Farsi ve Şii kimliği, dili, kültürü, tarihi ve coğrafi konumu ile küresel çaptaki uluslararası politikaların hâlihazırda yoğunlaştığı Orta Doğu'da belirleyici bir role sahiptir. Her devlette olduğu gibi İran'ın dış politikası da kimliği, tarihi, coğrafyası, devlet yapısı ve diğer devletlerin davranışları doğrultusunda şekillenmektedir.

Farsi ve Şii kimliğiyle diğer bölge ülkelerinden farklı olan İran, bu farklılığın yarattığı yalnızlık hissi ile zaman zaman kendini dış dünyadan soyutlamıştır. Sünni devletlerle çevrili İran 1979 sonrası izlediği Batı karşıtlığı ve devrimci kimliği ile diğer ülkeleri tedirgin etmeye başlamıştır.³⁴ Çevresinde yarattığı bu tedirginlik İran'ın daha da yalnızlaşmasına ve güvenlik kaygılarının derinleşmesine yol açmıştır.

Bu güvenlik kaygılarının derinleşmesine yol açan ve İran'ı dışa kapalı bir politika izlemesine neden olan bir diğer önemli faktör

33 Valery Gerasimov, "The Value of Science Is in The Foresight; New Challenges Demand Rethinking the Forms and Methods of Carrying Out Combat Operations", Robert Coalson, *Military Review*, Ocak-Şubat 2016, s. 24.

34 Atilla Sandıklı- Bilgehan Emekler, "İran'ın Dış Politika Hedefleri ve Jeopolitik Vizyonu", *BİLGESAM*, s. 424, <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-173-2014120952iran.pdf>, (Erişim Tarihi: 07.11.2016).

ise tarihidir. Tarihi boyunca büyük güçlerin mücadele sahnesi olan İran'ın özellikle dünya savaşlarında İngiltere ve Rusya tarafından işgale uğraması üzerinde işgal sendromu meydana getirmiş ve dış politikasının güvenlik ikilemi çerçevesinde şekillenmesine neden olmuştur.³⁵ İran üzerinde bulunduğu coğrafya sayesinde ekonomik ve askeri anlamda önemli avantajlara sahiptir. "İran bir yandan Avrupa ve Uzakdoğu arasında bir köprü vazifesi görürken diğer taraftan Orta Asya ve Kafkaslar'daki karasal ülkelerin uluslararası sulara ulaşım güzergâhı üzerindedir."³⁶ Sahip olduğu bu jeopolitik konum ile "Kilit Ülke" olarak nitelendirilen³⁷ İran bulunduğu coğrafyada zengin doğalgaz ve petrol rezervlerine sahiptir. İran son yıllarda bulunan doğalgaz rezervleri ile Rusya'yı geçerek dünyada ilk sıraya yerleşmiştir.³⁸ Enerji konusunda büyük rezervlere sahip olmasının dışında özellikle Kafkaslar ve Orta Asya'daki rezervlerden elde edilen enerjinin nakil hatları üzerinde etkiye sahiptir. Hürmüz boğazına hâkim bir konumda olması, bu bölgeden yapılan günlük 17 milyon varillik ham petrol nakliyatı³⁹ üzerinde potansiyel bir etkiye sahip olmasını sağlamaktadır.

Son olarak İran'ın kendine has iç dinamikleri dış politika üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. İran dış politikasını ana hatları ile belirleyen kurum Rehberlik Makamı da denilen Velayet-i Fakih kurumudur. Söz konusu kurum karar alma mekanizmasında ağırlık merkezini teşkil etmektedir.⁴⁰ Rehberlik kurumundan sonra ikincil öneme sahip kurum ise Cumhurbaşkanlık makamıdır. Bu makama seçilen liderlerin kişilik özellikleri İran dış politikasının şekillenmesinde etkili olmuştur.⁴¹ Örneğin devrim sonrası katı bir Batı ve İsrail karşıtlığı ile rejim ihracına yönelik bir tutum sergileyen İran, Rafsanjani ve Hatemi ile ılımlı ve reformist bir kimliğe bürünerek, iş birliği ve diyaloga dayanan bir dış siyaseti benimsemiştir.⁴² Daha sonra küresel ve bölgesel çapta meydana gelen olayların da etkisiyle tekrar savunmacı ve kapalı bir dış siyaset izlemeye başlamıştır.

35 Atilla Sandıklı- Bilgehan Emeklier, s. 422.

36 Abdullah Yegin, "İran'ın Sert Gücü", *SETA*, 2016, s. 9.

37 Atilla Sandıklı ve Bilgehan Emeklier, s. 421.

38 Abdullah Yegin, s. 13.

39 U.S. Energy Information Administration, "The Strait of Hormuz is The World's Most Important Oil Transit Chokepoint", 4 Ocak 2012, <http://www.eia.gov/todayinenergy/detail.cfm?id=4430>, (Erişim Tarihi: 26.01.2016).

40 Atilla Sandıklı- Bilgehan Emeklier, s. 420.

41 *A.g.m.*, s. 421.

42 *A.g.m.*, s. 426- 443.

Özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde meydana gelen olaylar sonrasında ABD'nin Irak ve Afganistan'ı işgal etmesi ve Bush yönetiminin İran'ı Kuzey Kore ve Irak ile birlikte şer eksenine dâhil etmesi⁴³, o ana kadar ABD ile iyi ilişkiler kurma amacındaki İran'ın güvenlik endişelerini artırmış ve dış siyasetini yeniden gözden geçirme gereği duymuştur. Nitekim ABD'nin bu tutumu İran'ın Nükleer Programını hızlandırmış ve Humeyni çizgisinde bir lider olan Ahmedinejat'ın Cumhurbaşkanı olmasını sağlamıştır.⁴⁴ Bush yönetimini destekleyen Mesih inancının şekillendirdiği evanjelistlerin, Ahmedinejat'ın arkasındaki Hücetiyeye grubunu iktidar yolunda desteklediği ifade edilmektedir. Burada ilginç olan husus her iki grubunda kaostan beslenmesidir. İnançları birbirinden farklı olsa da her iki tarafta (biri Mesih tarafından, diğeri Mehdi tarafından) dünyanın kurtarılması için gerekli kaosu yaratma gayretindedir.⁴⁵

A. 2. İran Dış Politika Hedefleri

Bir önceki bölümde ifade edilen faktörler çerçevesinde İran'ın dış politika hedeflerini incelediğimizde iki temel dış politika hedefi olduğunu söyleyebiliriz. Birincisi devletin ve rejimin bekasının sağlanmasıdır. Başta ABD olmak üzere Batılı ülkelerin İran'a yönelik izlediği siyaset ile İsrail ve Sünni Devletlerin politikalarından kaynaklanan güvenlik kaygıları ve kuşatılmışlık hissi en temel ihtiyaç olan bekayı ön plana çıkarmaktadır.

Bekanın sağlanmasının ardından ikinci temel hedef bölgesel bir egemen güç olarak bölge ülkeleri ve uluslararası kamuoyu tarafından tanınmaktır.⁴⁶ Bir başka ifadeyle bölgesel bir güç olmaktadır. Bunu gerçekleştirmenin yolu da bölge ülkeleri üzerinde nüfuzunu artırmaktan geçmektedir. Bunun içinde her ne kadar devrim ihracına yönelik politika artık devam ettirilme de⁴⁷ Şii kimliği kullanılarak

43 Bayram Sinkaya, "Devrimden Günümüze: İran Dış Politikasının Dönüşümü", *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, Cilt: 247, Sayı: 5-6, Nisan- Mayıs 2005, s. 17.

44 Atilla Sandıklı ve Bilgehan Emeklier, s. 435.

45 *A.g.m.*, s. 436.

46 Preethi Nallu, *Foreign Policy Ambitions of Iran in The Levant: Influences, Constraints and The Plausibility for Cooperation*, Webster University, Londra- İngiltere, Mayıs 2009, s. 5.

47 Atilla Sandıklı ve Bilgehan Emeklier, s. 435.

çevre ülkeler üzerinde nüfuz sağlamak temel araç olmuştur.⁴⁸ Dikkat edilirse bu iki hedeften birincisi savunma karakterliken ikincisi ofansif karakterlidir. Esasında bu iki hedef birbirinden bağımsız olarak görülmemelidir. Bir ülkenin her türlü hedefine ulaşması için öncelikle varlığını sürdürmesi gerektiği tartışılmaz bir zorunluluktur. Diğer açıdan bakıldığında ise bir ülkenin bölgesel çapta nüfuzunu artırması ve bölge ülkeleri üzerinde bir etki potansiyeline sahip olması bekasını sağlama amacına da katkı sağlayacaktır.

Bu iki temel hedefe hizmet edecek diğer alt politik hedefler ise uluslararası ambargoların kaldırılması ve dolayısıyla ekonomik gücün ve refahın artırılması, askeri ve nükleer gücün artırılması suretiyle caydırıcılığın sağlanması ve ABD tarafından demokrasi ve özgürlük gibi kavramlar kullanılarak ulusal egemenliğine müdahalenin engellenmesidir.⁴⁹

A.3. Temel Askeri Stratejisi

İran'ın coğrafi konumu sağladığı avantajların yanında İran'ın kuşatılmışlık hissini oluşmasında çok önemli bir etkiye sahiptir. Güneyde Suudi Arabistan ve Katar gibi Sünni devletler, kuzeybatısında Türkiye gibi Batı yanlısı demokratik bir Müslüman ülke olan İran kuzeyden de Azerbaycan ve Türkmenistan tarafından çevrelenmiştir. 1980'lerde Irak'la girdiği uzun süreli savaştan da yıpranmış şekilde çıkan İran 1979 Devriminin mirası olan ideolojisini yayma politikasını bırakmak durumunda kalmıştır. Connell'in dediği gibi İran "Dış politikası bu şekilde bir değişim gösterirken askeri stratejisinin karakteri de daha da savunma ağırlıklı olmaya başlamıştır."⁵⁰

Sovyetler Birliğinin dağılması sonrasında oluşan güç boşluğu, Kuveyt Krizi ve sonrasındaki gelişmeler güç dengesini İran lehine çevirmiş ve İran'ın bölgesel güç olma umutları yeşermiştir.⁵¹ Ancak meydana gelen güç boşluğunu doldurma gayretindeki İran'ın karşısına 2001 sonrası Irak ve Afganistan'ı işgal eden ABD çıkmıştır. İran bu

48 Preethi Nallu, s. 5.

49 *A.g.t.*

50 Michael Connell, "Iran Primier: Iran Military Doctrine", *United States Institute of Peace*, <http://iranprimer.usip.org/resource/irans-military-doctrine>, (Erişim Tarihi: 22.11.2016).

51 Atilla Sandıklı ve Bilgehan Emeklier, s. 427.

andan itibaren askeri stratejisini ABD ve İsrail'e karşı şekillendirmek durumunda kalmıştır.⁵²

ABD ve İsrail'e karşı konvansiyonel bir savaşta hemen hemen hiçbir şansı bulunmadığını bilen İran bu ülkeler ile hibrit alanda karşılaşmayı tercih etmiştir. Bu kapsamda bir yandan silahlı kuvvetlerine asimetrik savaş kabiliyeti kazandırma gayreti içersine giren İran, diğer yandan da İstihbarat örgütleri vasıtasıyla Hizbullah ve Hamas gibi örgütleri kullanma yoluna gitmiştir.⁵³

İran muhtemel bir askeri müdahaleyi ABD için maddi ve siyasi anlamda oldukça maliyetli hale getirme amacını taşımaktadır. Bir başka ifadeyle bekasına yönelik bir girişimi caydırmak İran'ın temel askeri hedeflerinden birisidir. Bunu sağlamak için de klasik bir silahlanma yarışından ziyade en büyük tehdit olarak gördüğü ABD ve müttefiklerinin zayıf yönlerine, hassas noktalarına odaklanarak askeri stratejisini belirlemeye çalışmıştır.⁵⁴ Bu stratejisinin ilk ayağını muhtemel bir gerginlikte stratejik ve ekonomik anlamda büyük öneme sahip Basra Körfezinde ABD donanmasının hareket kabiliyetini sınırlamayı, bölgedeki ABD üslerini, petrol rafinelerini ve İsrail'i füze sistemleri ile etki altına almayı hedeflemektedir.⁵⁵

Stratejisinin ikinci ayağını ise istihbarat örgütleri ve paramiliter unsurlar vasıtasıyla ABD ve müttefiklerine zaman ve mekân sınırı olmadan herhangi bir yer ve zamanda zarar verme kapasitesine sahip olmak oluşturmaktadır. Bunu da çeşitli unsurlar vasıtasıyla terörist eylemler gerçekleştirmek⁵⁶ ve Hizbullah ve Hamas gibi örgütlerle yürüttüğü vekâlet savaşları ile sağlamaya çalışmaktadır. Örneğin 1992 yılında İsrail'in Arjantin Büyükelçiliğinin bombalanması, 1996'da Suudi Arabistan'daki ABD askeri karargâhına bombalı saldırı düzenlenmesi gibi terörist eylemlerin arkasında İran'ın bulunduğu düşünülmektedir.⁵⁷

52 Connell, *a.g.m.*

53 Kenneth Katzman, "Iran's Foreign and Defense Policies", *Congressional Research Service*, 21 Ekim 2016, s. 18.

54 Abdullah Yegin, s. 14.

55 *A.g.m.*, s. 20.

56 Kenneth Katzman, s. 18.

57 Abdullah Yegin, s. 17.

Her iki ayağa baktığımızda birisi ordu, diğeri ise istihbarat örgütleri vasıtasıyla yerine getirilebilecek stratejiler olarak çağrışım yapmaktadır. Esasında askeri strateji bağlamında ordu ile istihbarat örgütlerini birbirinden kesin çizgilerle ayırmak çok doğru olmayacaktır. Birbirinden bağımsız olarak düşünülmemesi gereken ordu ve istihbarat özellikle hibrit savaşta iç içe geçmiştir. Bundan sonraki bölümlerde İran'ın ordusu ve istihbarat örgütleri incelenecektir.

B. Hibrit Savaş Bağlamında İran Silahlı Kuvvetleri (Arteş Ve Muhafız Ordusu)

Silahlı Kuvvetler kavramı içerisinde genel itibariyle ordu, istihbarat örgütleri, polis teşkilatı ve kimi ülkelerde sınır polisi teşkilatları da dâhil olmak üzere devlete bağlı iç ve dış güvenlikten sorumlu resmî kurumlar anlaşılmaktadır. Özellikle ABD gibi büyük güçler tarafından son yıllarda yoğun olarak kullanılan ve alternatif güvenlik sağlayıcı olarak nitelendirilen özel askeri / güvenlik şirketleri⁵⁸ hibrit savaşın önemli bir unsuru olsa da şimdilik silahlı kuvvetler kapsamına alınmaması yerinde olacaktır.

İran Silahlı Kuvvetleri İran İslam Cumhuriyeti liderine bağlı iki paralel ordudan oluşmaktadır.⁵⁹ İç İşleri Bakanlığı ile İstihbarat ve Güvenlik Bakanlığına bağlı diğer unsurlar bu çalışma içerisinde incelenmeyecek, “Arteş” adıyla da anılan ve 1920’lerde kurulan İran Ordusu⁶⁰, 1979 devrimi ile birlikte kurulan “İran Muhafız Orduları,” çalışmanın odak noktasını oluşturacaktır. Daha önceki bölümde de belirttiğimiz gibi ordu ve istihbaratı fonksiyon anlamında birbirinden ayrı ele almak çok doğru görünmemektedir. İran kapsamında baktığımızda ise tam anlamıyla hibrit bir yapılanma olan İran Muhafız Orduları her iki fonksiyonu da içinde barındıran kurumsal bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.

58 Nihat Dumlupınar, *Regulation of Private Military Companies in Iraq*, Naval Postgraduate School, Monterey-California, Mart 2010, s. 11.

59 Federal Research Division, Library of Congress “Iran’s Ministry of Intelligence and Security: A Profile”, A Report Prepared by the Federal Research Division under an Interagency Agreement with the Combating Terrorism Technical Support Office’s Irregular Warfare Support Program, Aralık 2012, s. 11.

60 Gawdat Bahgat, “Iran’s Regular Army: It’s History and Capacities”, *Middle East Institute Viewpoints*, Kasım 2011, s. 20.

B.1. Güvenlik Fonksiyonu

1979 yılına kadar İran'ın dış güvenlik anlamında dayandığı temel kurum olan İran Ordusu (Arteş) bu tarihten itibaren İran Muhafız Ordularının ardından ikincil bir role sahip olmuştur.⁶¹ Başlangıçta temel görevi İran İslam Cumhuriyeti'ni bir başka ifadeyle rejimi korumak olan Muhafız Orduları daha fazla kaynağa sahip olması⁶² nedeniyle zamanla gelişerek İran'ın savunma stratejisini dayandırdığı ana kurum haline gelmiştir. İran'ın Arteş'i yani orduyu ikinci plana itmesi, rejimin orduyu hala eski Şah rejimine bağlı olarak görmesinden kaynaklanmaktadır.⁶³

Humeyni, devrimden sonra Arteş'in ileri gelen yönetici ve subaylarından kimini infaz, kimini sürgün ederek muhtemel bir karşı hareketin önüne geçmeye çalışmış, ancak orduyu dağıtmayı tercih etmemiştir.⁶⁴ Humeyni'nin bu kararının arkasında yatan ana düşünce her iki ordunun birbirini kontrol altında bulundurmasını istemesidir.⁶⁵ Bu sebeple subjektif sivil kontrolün⁶⁶ hâkim olduğu Muhafız Ordularının aksine, Arteş siyaset dışı bırakılmaya çalışılmıştır.

Her iki kurumun bünyesinde de Kara Kuvvetleri, Hava Kuvvetleri ve Deniz Kuvvetlerinden oluşan paralel yapılanmalar mevcut⁶⁷ olsa da Arteş daha ziyade konvansiyonel bir yapıya, Muhafız Orduları ise asimetrik bir yapıya sahiptir. İran içinde bulunduğu güvenlik ortamının da etkisiyle konvansiyonel bir savaştan ziyade asimetrik taktiklerle muhtemel bir saldırıyı engellemek, savaşı rakipleri için maliyeti yüksek bir seçenek haline getirmek niyetindedir. Bundan daha da önemlisi kazanacağı asimetrik imkân ve kabiliyetlerle ABD başta olmak üzere İsrail ve Suudi Arabistan gibi ezeli düşmanlarını

61 Hossein Aryan, "The Artesh: Iran's Marginalized and Under-Armed Conventional Military", *Middle East Institute Viewpoints*, Kasım 2011, s. 46.

62 *A.g.m.*, s. 46.

63 Laura Grossman, "Sanctioning Iran's Military Industrial Complex", *Middle East Institute Viewpoints*, Kasım 2011, s. 14.

64 Houchang Hassan-Yari, "The Artesh and Revolution", *Middle East Institute Viewpoints*, Kasım 2011, s. 30.

65 Ken Katzman, "Politics of Iran's Regular Military", *Middle East Institute Viewpoints*, Kasım 2011, s. 10.

66 Samuel P. Huntington, *The Soldier and The State: The Theory and Politics of Civil Military Relations*, Cambridge: Harvard University Press, 1957, s. 83.

67 Library of Congress, s. 11.

çaydırmak istemektedir. Bu hedeflerle uyumlu olacak şekilde silahlı kuvvetlerini hibrit bir şekilde yapılandırma yolunu seçmiştir.

B. 2. Ordu (Arteş)

Yaklaşık bir asırdır var olan İran Ordusu Muhafız Ordusundan daha sayıca fazla olsa da Arteş'in sadece 130.000 personeli profesyonel askerdir. Geri kalan büyük bölümü ise yeterli eğitim görmemiş personelden oluşmaktadır.⁶⁸ Arteş 2008 yılında Hava Savunma Kuvvetinin de kurulmasıyla dört servisten oluşmaktadır. Bunlar hemen hemen her orduda bulunan Kara Kuvvetleri (yaklaşık 350.000 kişi), Deniz Kuvvetleri (yaklaşık 18.000 kişi), Hava Kuvvetleri (yaklaşık 37.000 kişi) ve Hava Savunma Kuvvetleridir (yaklaşık 15.000 kişi).⁶⁹

Şah Pahlavi ve oğlu Şah Mohammed Reza'nın modern ve güçlü bir ordu oluşturma hedefleri, ABD'nin Soğuk Savaş ortamında Rusya'ya karşı İran'ı kendi yanında istemesi neticesinde gerçeklik kazanmıştır.⁷⁰ Nitekim İran Ordusu 1979 yılı itibariyle güç sıralamasında dünyada beşinci sırada yer almaktaydı.⁷¹ Ancak 1979 yılı Arteş için tam anlamıyla bir dönüm noktası olmuştur. Her ne kadar İran devriminde tarafsız kalsa da İran Ordusu rejim tarafından ötekileştirilmiştir. Bundaki en büyük sebep ise İran Ordusunun ABD ile tarihten gelen güçlü ilişkileridir.⁷² Her ne kadar Arteş yöneticileri her fırsatta tarafsız olduklarını, hangi rejim başa gelirse gelsin ona sadakat göstereceklerini ifade etseler de Orduya Rejim tarafından hep şüpheyle bakıla gelmiştir.⁷³ Nitekim bazı yazarlar bunda bir haklılık payı görmektedir. Fatemah Aman Ordu'nun bir darbe hayali kurmadığını, rejimi devirmek için bir plana kalkışmayacağını, ancak 2009 yılından sonraki gelişmelerin siyasi bir değişim taraftarı olduğunu gösterdiğini ve geniş halk kitlelerinin muhtemel bir hareketinin Ordu'nun desteğini alabileceğini ifade etmektedir.⁷⁴

68 Richard Russell, "The Artesh: From the War With Iraq Until Today", *Middle East Institute Viewpoints*, Kasım 2011, s. 26.

69 Hossein Aryan, s. 48-49.

70 Gawdat Bahgat, s. 20.

71 Bernd Kaussler, "The Iranian Army: Tasks and Capabilities", *Middle East Institute Viewpoints*, Kasım 2011, s. 36.

72 Laura Grossman, s. 13.

73 Ken Katzman, s. 10.

74 Fatemah Aman, "Living with The Artesh's Green Sympathies", *Middle East Institute Viewpoints*, Kasım 2011, s. 19.

İran Ordusu bu ötekileştirme politikasına rağmen dağıtılmamış ve uzun süren İran-İrak savaşında ülkeyi savunan silahlı güç olmuştur. Ancak yeni rejime karşı uygulanan büyük çaplı ambargolar ve Batının Irak'ı desteklemesi İran Ordusunun büyük oranda yıpranması ile sonuçlanmıştır. Irak Savaşı ile Ordunun önemi bir kez daha anlaşılrsa da Muhafız Ordularına yönelik pozitif ayrımcılık devam etmiştir. Muhafız Orduları her türlü kaynağa ulaşmada orduya göre oldukça büyük bir avantaja sahiptir. Örneğin, Savaş sonrası Ordunun modernleştirilmesi kapsamında ihtiyaç duyulan silah sistemleri Artesh yerine Muhafız Ordularına alınmıştır.⁷⁵ Milli bütçeden ayrılan kaynaktan ayrı olarak Muhafız Orduları ve bağlıları İran döviz rezervine de direk olarak erişebilmektedir.⁷⁶

Savaştan yıpranarak çıkan İran Ordusu, uygulanan ambargoların ve Muhafız Ordularına uygulanan pozitif ayrımcılığın da etkisiyle iyice zayıflamıştır. İran Ordusu modern silah sistemlerinin eksikliği, yedek parça yokluğundan mevcut silah sistemlerinin kullanılamaması gibi birçok problemle karşı karşıyadır. Hatta yedek parçalarını kara borsadan temin etmeye başladığı ileri sürülen İran Ordusunda, Hava Kuvvetlerinin düşmandan çok İran'a tehdit oluşturduğu ifade edilmektedir.⁷⁷

İran Anayasasında Ordusunun görevi ülkenin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğü ile İslam Cumhuriyeti düzenini korumak olarak belirtilmektedir. Özellikle bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne yapılan vurgu, Artesh'in dış tehditlere karşı ülkeyi savunmakla görevlendirildiğini göstermektedir.⁷⁸ Bu çerçevede Ordu içerisindeki kuvvetlerin görevleri ile sahip oldukları silah sistemleri incelendiğinde Artesh'in klasik doktrin uygulayan klasik bir ordu olduğu görülmektedir.⁷⁹ Kara Kuvvetleri tarafından karadan bir işgal girişiminin caydırılmasına yönelik sınır boyunca yerleştirilmiş askeri üsler, Deniz Kuvvetlerinin daha çok açık sularda görev üstlenmesi,

75 Ken Katzman, s. 11.

76 Ali Alfoneh, "Eternal Rivals? The Artesh and The IRGC", *Middle East Institute Viewpoints*, Kasım 2011, s. 33.

77 Richard Russell, s. 26.

78 Ali Alfoneh, s. 33.

79 Aynı yer.

Hava Kuvvetlerinin ülke hava sahasını korumaya yönelik görevleri bu klasik doktrini işaret eden diğer göstergelerdir.⁸⁰ Görüldüğü üzere İran Ordusu konvansiyonel savaş kabiliyetine sahip unsurlardan oluşmaktadır. Muhafız Ordularına göre daha fazla zırh kapasitesine sahip olması⁸¹ da bunun bir başka işareti olarak yorumlanabilir.

Hibrit Savaşın unsurları bölümünde açıkladığımız üzere konvansiyonel silahlı güç hibrit bir gücün en temel unsurlarından biridir. Peki Ardeş bu temel unsurun hibrit bir mücadelede üstlenmesi gereken sorumluluğu yerine getirebilecek kapasitede midir? İran Ordusu ile ilgili sağlıklı bilgilere ulaşmanın çok kolay olmadığı göz önüne alındığında bu soruya net bir şekilde cevap verebilmek mümkün değildir. Ancak maruz kalınan ambargoların, karşılaşılan ekonomik problemlerin ve ikili askeri yapının getirdiği kaynak rekabetinin İran Ordusunu nitelik olarak rakiplerinin bir hayli gerisinde bıraktığı aşikârdır. Ama yine de İran Ordusunun caydırıcılık özelliğinin olmadığını iddia etmek kolay değildir. Nitekim İran'ın askeri gücünün komşuları ve ABD tarafından hala stratejik bir tehdit olarak görüldüğü ifade edilmektedir.⁸²

B. 3. İslam Cumhuriyeti Muhafız Güçleri

Bir halk milis gücü olarak 1979 yılında ortaya çıkan Muhafız Orduları salt askeri bir güç olmaktan öte günümüze kadar ekonomik ve siyasi alan üzerinde de hâkimiyet kurmuş bir örgüt olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸³ İran devrim liderleri Ardeş'i kendilerine tehdit olarak görmeleri sebebiyle Muhafız Ordularının siyasileşmesine göz yummak durumunda kalmışlardır. Bunun sonucu olarak silahlı bir güç üzerinde kurulması gereken kritik denge sağlanamamıştır. Bu denge söz konusu silahlı gücün dış tehditlere karşı yeterince güçlü ancak içeride sivil idareye karşı tehdit oluşturamayacak durumda olması anlamına gelmektedir. Huntington tarafından ancak objektif bir sivil kontrol ile sağlanabileceği ileri sürülen bu hassas dengeyi İran iki silahlı gücü

80 Aynı yer.

81 Ken Katzman, s. 10.

82 Bernd Kaussler, s. 39.

83 Roozbeh Safshekan-Farzan Sabet, "The Ayatollah's Praetorians: The Islamic Revolutionary Guard Corps and The 2009 Election Crisis", *Middle East Journal*, Cilt: 64, Sayı: 4, Sonbahar 2010, s. 547.

birbiriyle dengelemek suretiyle sağlamaya çalışmış, ancak bir tarafa olan subjektif yaklaşım o silahlı gücün siyasileşmesine ve dolayısıyla yönetimin askerileşmesine neden olmuştur. Ahmedinejad'ın kabinesinde iç işleri, savunma, enerji ve istihbarat dâhil olmak üzere 21 eski Muhafız Ordusu mensubu bulunması da bunun en önemli göstergelerinden birisidir.⁸⁴

Rejimin güvenlik kaygılarının da etkisiyle Muhafız Ordularına Anayasada ülkenin bağımsızlığı veya bütünlüğünün korunması yerine devrimin, yani rejimin korunması görevi tevdi edilmiştir.⁸⁵ Başlangıçta iç tehditlere karşı savunma görevi gibi algılanan bu sorumluluğun zamanla rejime karşı muhtemel dış tehditleri de kapsamına aldığı anlaşılmaktadır. Örneğin devrim öncesi İran hükümetiyle olan iyi ilişkileri ile devrim sonrası rejimle olan gergin ilişkileri kıyaslandığında ABD'nin aslında İran'la değil mevcut rejimle sıkıntıları olduğu ifade edilebilir. Netice itibarıyla Muhafız Orduları her ne gerekçe ile olursa olsun hem iç güvenlik hem dış güvenlikte görev ve sorumlulukları bulunan önemli bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ancak her ne kadar Ardeş'inkine benzer şekilde Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri bulunsada Muhafız Ordularını konvansiyonel bir güç olarak görmek yanıltıcı olacaktır. Kendisinden konvansiyonel anlamda çok üstün olan güçlere karşı koyabilmek maksadıyla asimetrik savaş taktiklerinin gerekliliğine inanan İran, Muhafız Ordularını bu çerçevede kullanmayı tercih etmiş görünmektedir.⁸⁶

Kara Kuvvetleri 120.000-130.000 personel ile Muhafız Ordularının en kalabalık servisi konumundadır. Hafif piyade birliklerinden oluşan Kara Kuvvetleri genel olarak iç güvenlik görevleri için teçhiz edilmiştir.⁸⁷ Muhtemel bir ABD işgali karşısında tabur seviyesinde gerilla taktikleri ile bağımsız harekât kabiliyetine sahip

84 David Motadel, "Iran: Revolutionary Guards: March of the Guards", *The World Today*, Cilt: 65, Sayı: 11 Kasım 2009, s. 9.

85 Ali Alfoneh, s. 33.

86 Aynı yer.

87 Anthony H. Cordesman, "Iran's Revolutionary Guards, The Al Quds Force, and Other Intelligence and Paramilitary Forces (Rough Working Draft)", *Center for Strategic and International Studies*, 16 Ağustos 2007, s. 4.

olduğu ifade edilen zırhlı ve mekanize birlikleri de bulunmaktadır.⁸⁸ Merkezi olmayan bağımsız hareket kabiliyeti Muhafız Orduları Kara Kuvvetlerine komuta kontrolün kaybolması durumunda bile harekât yeteneğini sürdürme imkânı tanımaktadır. Anti-tank ve anti-helikopter silahları anlamında da kendini güçlendiren Kara Kuvvetleri gerektiğinde 3-4 askerden oluşan timler vasıtasıyla işgal güçlerinin muhabere ve ikmal sistemlerini sekteye uğratma kabiliyetine sahiptir. 1800 ila 3000 civarında tim oluşturma potansiyeline sahip Kara Kuvvetlerinin bu timleri Afganistan ve Irak'ta ABD güçlerine karşı kullandığı iddia edilmektedir.⁸⁹

İran'ın askeri stratejisini dayandırdığı asimetrik savaş taktiklerinin en önemli uygulayıcılarından biri olan Muhafız Orduları Deniz Kuvvetleri 5000'i deniz piyadesi olmak üzere 20.000 personele sahiptir.⁹⁰ Basra Körfezinin tüm sorumluluğu üzerinde olan Muhafız Orduları Deniz Kuvvetlerinin temel görevinin Amerikan deniz gücünü dengelemek ve Basra Körfezindeki hareketini sınırlamak olduğu söylenebilir.⁹¹ Envanterindeki füze monteli botları, süratli taarruz botlarını, mayın imkân ve kabiliyetini, kıyı füze bataryalarını, küçük denizaltıları, ticari deniz araçlarından bozma özel amaçlı platformları, patlayıcı yüklü insansız hava araçlarını ve deniz özel muharebe gücünü kullanmak suretiyle Basra Körfezinde hasımlarını durdurma ve taarruz gücünü kırma imkân ve kabiliyetine sahiptir.⁹² Basra körfezinde hasım deniz güçlerine karşı baskın tarzı taarruzlar düzenleme, amfibi harekât icra etme ve başta Suudi Arabistan olmak üzere güney Körfez ülkelerine taarruz edebilme imkân ve kabiliyetine sahip Muhafız Orduları Deniz Kuvvetleri İran'a önemli ölçüde asimetrik güç katmaktadır.⁹³ Son yıllarda Basra Körfezi kıyılarında deniz üssü sayısını artırmak suretiyle de Hürmüz Boğazına yönelik hâkimiyetini artırmayı hedeflemiştir. Nitekim 2013 yılında Pakistan sınırı yakınlarında Oman Denizinde yeni bir deniz üssü daha inşa etmiştir.⁹⁴

88 *A.g.m.*, s. 5.

89 *A.g.m.*, s. 5.

90 Anthony H. Cordesman, s. 6.

91 *Aynı yer.*

92 Jahangir Arasli, "Obsolete Weapons, Unconventional Tactics, and Martyrdom Zeal: How Iran Would Apply Its Asymmetric Naval Warfare Doctrine in a Future Conflict", *George C. Marshall European Center for Security Studies*, Sayı:10, Nisan 2007, s. 22.

93 Anthony H. Cordesman, s. 6.

94 Kenneth Katzman, s. 18.

Personel sayısı konusunda açık kaynaklarda kesin bir rakam bulunmayan Muhafız Orduları Hava Kuvvetlerinin temel görevinin balistik füze sistemlerinin kontrolü ve kullanımı olduğu ifade edilmektedir.⁹⁵ 2003 yılında Shabab-3 füze sistemlerini envanterine dâhil eden Muhafız Orduları Hava Kuvvetlerinin ayrıca kimyasal ve biyolojik silahları da kontrol ettiği ileri sürülmektedir.⁹⁶

Muhafız Orduları bu üç servisin dışında organik kuruluşunda asimetrik özelliğini daha da artıran Basij Paramiliter Güçleri ile Kudüs Güçlerini barındırmaktadır.⁹⁷ Daha çok ülke içerisinde rejim karşıtı gösterileri bastıran ve muhafazakâr kesim adına ahlak polisliği görevi üstlenen Basij Güçlerini bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak ele alacağız. Kudüs Güçlerini ise görevleri açısından bu bölümden ziyade İstihbarat Örgütleri başlığı altında ele almanın daha uygun olacağını değerlendiriyoruz.

Görüldüğü üzere İran Muhafız Orduları belki de başka hiçbir ülkede göremeyeceğimiz hibrit bir organizasyonun asimetrik bölümünü oluşturmaktadır.⁹⁸ Hatta İran Muhafız Orduları sahip olduğu çok çeşitli silah sistemleri ve diğer imkân ve kabiliyetler ile kendi içerisinde de kısmen hibrit bir yapılanmaya sahiptir. İran tüm bu imkân ve kabiliyetlerini bir güç çarpanı olarak karşımıza çıkan “şehitlik kavramı” ile üst düzeye çıkarmaktadır.⁹⁹ Basij Güçleri başta olmak üzere Muhafız Ordularının temel motivasyon kaynağı olan Şehitlik, onu Ardeş'ten ayıran başlıca faktörler arasında yer almaktadır. İran Irak Savaşı sonrasında kayıplara ilişkin verilere bakıldığında Muhafız Orduları ve o zamanlar ayrı bir kuruluş olan Basij Güçlerinin şehit sayısı (79.644-%65) Ardeş'in şehit sayısının (35.170-%29) iki katının üzerindedir.¹⁰⁰ Şehitlik kavramının etkisi dışında muharebe kayıplarının sayılarını etkileyen birçok faktör bulunsa da şehitlik konusu Muhafız Ordularının Irak savaşı sonrası Ardeş ile olan rekabetinde başvurdukları bir argümanı teşkil etmektedir.¹⁰¹

95 Ken Katzman, s. 11.

96 Anthony H.Cordesman, s. 6.

97 Library of Congress, s. 11.

98 Jahangir Arasli, s. 16.

99 Aynı yer.

100 Fatemah Aman, s. 18.

101 Aynı yer.

B. 3. a. Basij Paramiliter Güçleri

Kasım 1979'da Humeyni tarafından rejimi devrim karşıtlarından ve dış tehditlerden korumak amacıyla kurulan Basij-e Mostazafin (Mazlumların Hareketi) İran'ın en önemli silahlarından biri konumundadır.¹⁰² 1985 yılında kadın kolunun da faaliyete geçmesi ile daha da güçlenen Basij muhafazakârların toplum üzerinde kurduğu otoritenin kontrol aracı haline gelmiştir.¹⁰³ Öncelikli görevleri arasında başta rejime karşı isyanların bastırılması olmak üzere iç güvenliğin sağlanması, kanunların uygulanması ve ahlak polisliği bulunan¹⁰⁴ Basij üyeleri gerektiğinde vatan savunmasında yoğun olarak kullanılmaktadırlar. Nitekim İran-İrak Savaşında bir nevi canlı mayın temizleme aracı olarak kullanılmak suretiyle bilinçli olarak ölüme gönderilmişlerdir.¹⁰⁵ Basij üyelerini savaşta tehlikeli bir silah haline getiren Şehitlik kavramının çok iyi bir şekilde işlenmiş olmasıdır. Bazı kaynaklarda “şehitlik arayan millet”¹⁰⁶ olarak da bahsedilen İran halkının oluşturduğu Basij için bu kavram temel motivasyonlardan birini oluşturmaktadır.

Basij örgütünün maaşlı, üniformalı aktif üye sayısının 90.000, rezerv kuvvetinin 300.000 civarında olduğu, gerektiğinde seferber edilecek sayının ise 1.000.000'a kadar çıkabileceği ifade edilmektedir.¹⁰⁷ Barış zamanından itibaren hücre yapılanmasına benzer bir yapıda olan Basij aslında iç istikrarın bozulmasında önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Önemli derecede yolsuzluklara karıştığı iddia edilen¹⁰⁸ Basij üyelerinin diğer ahlak dışı tutumlarının da etkisiyle toplum içerisindeki değerinin gün geçtikçe azaldığı belirtilmektedir.¹⁰⁹

102 Fatemeh Sadeghi, “Foot Soldiers of the Islamic Republic's "Culture of Modesty"”, *Middle East Report*, Sayı: 250, İlkbahar 2009, s. 50.

103 Ali Alfoneh, “The Basij Resistance Force”, 2010, s. 2. <http://iranprimer.usip.org/resource/basij-resistance-force>, (Erişim Tarihi: 02.12.2016).

104 *A.g.m.*, s. 1.

105 *Aynı yer*.

106 Iran Focus, “Irans Suicide Bombers Threaten to Burn Down U.S. Interests”, 13 Şubat 2006, http://www.iranfocus.com/en/index.php?option=com_content&view=article&id=5752:irans-suicide-bombers-threaten-to-burn-down-us-interests&catid=9&Itemid=114, (Erişim Tarihi: 06.11.2016).

107 Anthony H.Cordesman, s. 10.

108 Ali Alfoneh, “The Basij Resistance Force”, s. 4.

109 Fatemeh Sadeghi, s. 54.

2005 yılında Ahmedinejat'ın başa geçmesiyle Basij siyasete daha fazla karışmaya başlamış, özellikle 2009 yılındaki seçimler sonrası devlet karşıtı protestoların bastırılmasında kullanılmıştır.¹¹⁰ 2006 yılından itibaren bütçesindeki önemli miktardaki artış Basij'in siyasileştiğini gösteren önemli bir işarettir.¹¹¹ 1981 yılından itibaren Muhafız Ordularının bünyesinde olan Basij örgütü, 2009 yılından itibaren ise Muhafız Orduları Kara Kuvvetlerine bağlanmıştır.¹¹²

Barış zamanında ağırlıklı olarak iç güvenlik kapsamında kullanılan Basij'in 2011 yılından beri Irak ve Suriye'de faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Basij Örgütü Muhafız Orduları bünyesinde 2015 yılından itibaren Suriye Rejimine müzahir grupların eğitilmesinde rol oynamaya devam etmektedir.¹¹³

Basij paramiliter örgütü son yıllardaki başarısız performansına rağmen Hibrit savaş ortamında İran için önemli bir güç oluşturmaktadır. İran-İrak Savaşında Irak'ın teknolojik üstünlüğünü dengeleyen Basij¹¹⁴ gibi bir güç bir ülke için tartışmasız güç çarpanı konumundadır. Doğru ya da yanlış belirli bir şeye inanmış bir insan kitlesinin ne kadar tehlikeli olabileceği günümüz terör örgütlerinin yoğun olarak kullandığı canlı bomba eylemlerinden de anlaşılmaktadır.

Farklı bir açıdan bakıldığında İran'ın Basij'i kullanarak hibrit taarruzlara karşı savunma yaptığı da söylenebilir. İran rejiminin başlıca hasımları olan Suudi Arabistan, İsrail ve ABD'nin İran halkını ve muhalefetini hedef alarak rejime karşı ayaklandırma girişimlerinde bulunma olasılığı oldukça yüksektir. Bu kapsamda, Basij tarafından toplum üzerinde kurulan kontrol ve muhalefetin organize olmasını engellemeye yönelik faaliyetler düşmanın askeri olmayan girişimlerine karşı bir savunma yöntemi olarak değerlendirilebilir. Her ne kadar Basij'in son yıllardaki başarısı tartışmaya açıksa da benzer bir yapının fayda ve mahsurlarının masaya yatırılması, etkili kontrol yöntemleri üzerinde ayrıntılı bir çalışılma yapılması gerektiği değerlendirilmektedir.

110 Ali Alfoneh, "The Basij Resistance Force", s. 2.

111 Fatemeh Sadeghi, s. 51.

112 Ali Alfoneh, "The Basij Resistance Force", s. 5.

113 *A.g.m.*, s. 5-6.

114 Jahangir Arasli, s. 14.

B. 3. b. Kudüs Güçleri

Muhafız Ordularının organik kuruluşunda yer alan Kudüs Güçleri 1990 yılında kurulmuştur.¹¹⁵ Nihai olarak Kudüs'ü Yahudilerden temizlemeyi ve İsrail'i yıkmayı hedef almaktadır.¹¹⁶ Bu ideal ile motive olan Kudüs Güçleri İran'ın İsrail ve ABD'ye karşı Orta Doğu'da kullandığı imkân ve kabiliyet açısından en önemli askeri ve istihbari hibrit gücüdür.¹¹⁷

İran'ın yurt dışındaki hibrit girişimlerinin büyük bir bölümünde parmağı olan Kudüs Güçlerinin öncelikli fonksiyonları, İslami terör örgütlerini eğitmek ve desteklemek, düşman rejimlerini istikrarsız hale getirmek ve İstihbarat toplama faaliyetlerini yürütmektir.¹¹⁸ Muhafız Ordularının organik kuruluşunda olmasına rağmen direk olarak İran'ın en üst düzeyinden talimat alan ve ona rapor veren Kudüs Güçleri aynı zamanda yasa gereği elde ettiği istihbaratı İstihbarat ve Güvenlik Bakanlığı ile paylaşmaktadır.¹¹⁹

Kudüs Güçleri coğrafi bölgelere göre ayrılmış sekiz farklı müdürlük vasıtasıyla faaliyetlerini yürütmektedir. Bu müdürlükler Avrupa ve ABD'yi kapsayan Batı ülkeleri; Irak, Afganistan, Pakistan ve Hindistan'ı kapsayan bölge; Filistin, Lübnan ve Ürdün'ü kapsayan bölge; Türkiye, Mısır, Tunus, Cezayir, Sudan ve Fas'ı kapsayan Kuzey Afrika bölgesi; Arap Yarımadası ve Eski Sovyet Cumhuriyetleri müdürlükleridir.¹²⁰ Türkiye'ye yönelik tek başına bir müdürlük olması Türkiye'nin İran açısından önemini gözler önüne sermektedir.

Kudüs Güçleri İran'ın İsrail ve ABD'ye karşı yürüttüğü hibrit girişimlerde başta Hizbullah gibi Şii örgütlerin yanı sıra Hamas ve Taliban gibi Sünni örgütleri de desteklemekte geri kalmamaktadır.¹²¹

115 U.S. Department of Defense, "Unclassified Report on Military Power of Iran", April 2010, <http://www.foxnews.com/projects/pdf/IranReportUnclassified.pdf>, (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2016).

116 Michael S. Smith II, *The Al-Qa'ida-Qods Force Nexus: Scratching The Surface of a Known Unknown*, 29 Nisan 2011, s. 4.

117 Aynı yer.

118 Aynı yer.

119 Library of Congress, s.1-13.

120 Anthony H.Cordesman, s. 9.

121 Michael S. Smith II, s. 6.

Kudüs Güçleri İran'ın hibrit savaşında konvansiyonel olmayan askeri unsurların baş aktörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Her türlü silahlı unsuru kolaylıkla istediği hedefe yönlendirebilen Kudüs Güçleri aynı zamanda sağladığı istihbarat bilgileri ile konvansiyonel harekât veya diplomatik mücadeleye de katkı sağlamaktadır.

4. Hibrit Savaşta İran Ve Türkiye

İran ve Türkiye mezhepsel farklılıkların yanı sıra, tarihten ve jeostratejik konumlarından kaynaklanan sürekli bir rekabet ve önemli derecede rejimsel farklılıklardan dolayı bugüne kadar uzun süreli dostane bir ilişkiye sahip olamamışlardır. Çıkarları doğrultusunda zaman zaman birbirlerine yakınlaştığı izlenimini verseler de orta ve uzun vadede olası bir çatışma içinde olmaları muhtemeldir.

Hibrit Savaş bağlamında her iki ülkeyi karşılaştırdığımızda İran'ın önemli ölçüde avantajlı olduğunu söyleyebiliriz. Bu yargıya varmamızdaki en önemli etkenlerden biri Türkiye'nin tarihinde terör ve diğer yasa dışı suç örgütlerini kullandığı bir vakaya rastlamanın mümkün olmamasıdır. Böyle bir uygulamayı da insani vasıfları oldukça üstün Türk Milletinin desteklemesi de mümkün değildir. Diğer önemli bir etken ise getirdiği bütün olumsuzluklara rağmen, otoriter bir rejimin bulunması hibrit savaşta bir avantaj olarak kabul edilmesi gereken merkezi planlamayı oldukça kolaylaştırmaktadır.

İran'ın ulusal (veya rejimin) çıkarlarına ve en önemlisi varlığına tehdit olarak gördüğü ülkelere karşı askeri stratejisini iyi bir şekilde belirlediği ve uygulanan ambargolara rağmen bu stratejiye yönelik imkân ve kabiliyetlere sahip olduğu söylenebilir. Bu kapsamda Muhafız Ordularını tam anlamıyla hibrit bir güç olarak düzenleyen İran hali hazırda Orta Doğu'daki çatışma bölgelerinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Konvansiyonel askeri güç anlamında İran'a göre belki daha iyi bir konumda olduğu düşünülen Türkiye'nin günümüzün savaş ortamında İran'a karşı mutlak suretle üstünlük sağlayacağını ileri sürmek yanıltıcı olabilir. Birbirine karşı konvansiyonel bir müdahalede bulunmaları çok muhtemel görülmeyen İran ve Türkiye'nin, hibrit savaşın askeri olmayan unsurları ve konvansiyonel olmayan askeri unsurları ile karşı karşıya gelmeleri olasıdır. Hatta Suriye bağlamında her iki ülkede bu mücadelenin içinde yer almaktadır.

Türkiye açısından İran'ın hibrit kabiliyetleri dikkate alındığında en tehlikeli unsur olarak Kudüs Güçleri karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'ye yönelik bir müdürlüğü de bulunan Kudüs Güçlerinin Türkiye'de faaliyet göstermekte olduğunu tahmin etmek çok güç değildir.

Bu kapsamda Türkiye tarafından atılması gereken ilk adım, Türkiye'de faaliyet göstermekte olan istihbarat örgütleri ile dış istihbarat servislerinin faaliyetlerini iyi bir şekilde tespit edebilecek, muhtemel hamlelerini doğru tahmin edebilecek bir sistem kurmak ve hibrit savaşın asıl odak noktası olan halkı medya vasıtasıyla bilinçlendirmek suretiyle propagandalara karşı koymaktır. Daha sonraki adım ise güvenlik güçlerine merkezi bir planlama ile gerek yurt içinde gerek yurt dışında senkronize bir şekilde konvansiyonel olmayan harekât icra edebilecek şekilde imkân ve kabiliyet kazandırmaktır.

5. Sonuç

Kullanılan teknoloji ve stratejinin değişimine paralel olarak sürekli evrimleşen savaş günümüzde belirsiz ve karmaşık bir şekle bürünmüştür. Literatürde farklı farklı terimlerle ifade edilmeye çalışılan bu savaş hali son yıllarda “Hibrit Savaş” olarak telaffuz edilmektedir. Üzerinde anlaşmaya varılmış bir tanımı mevcut olmayan Hibrit Savaşa yönelik tanımlarda ortak nokta “mevcut tüm unsurların eş zamanlı ve senkronize olarak hedefe yöneltilmesi olarak” karşımıza çıkmaktadır. Ancak doğası zaten belirsizlik olan bir kavramı zamanca sınırlamak ve sabit bir doktrin oluşturmak mantığa uygun görünmemektedir. Bununla birlikte hibrit savaş sadece mevcut unsurları değil potansiyel unsurları da kapsamaktadır.

Hibrit Savaş kapsamında sayısız unsur sayabileceğimiz gibi bu unsurları üç kategoride toplayabiliriz; konvansiyonel askeri unsurlar, konvansiyonel olmayan askeri unsurlar ve askeri olmayan unsurlar. Konvansiyonel askeri unsurlar yani klasik ordu hibrit savaşın stratejik ihtiyatı konumundadır. Direk konvansiyonel bir çatışmadan kaçınma devletlerin temel stratejileri haline gelmesi orduyu caydırıcılık özelliği ile hibrit arenaya yerleştirmektedir.

Konvansiyonel olmayan askeri unsurlar ise istihbarat örgütlerinin aktörlüğünde hibrit savaşın en aktif unsurları olarak görülmektedir. Hibrit savaşın belirsizliği ve karmaşıklığında en büyük paya sahip olan bu unsurlar inkâr siyasetinin yürütülmesini de kolaylaştırmaktadırlar.

Orta Doğu'nun önemli aktörlerinden İran hibrit savaş kabiliyeti olarak nasıl değerlendirilmelidir? Çalışmamızın konusu itibariyle askeri unsurları ele aldığımızda İran Ordusunun eşine az rastlanır bir şekilde hibrit yapıda olduğunu görmekteyiz. İç siyasi faktörlerden dolayı paralel iki orduya sahip olan İran, bunlardan birini konvansiyonel bir güç olarak muhafaza ederken, diğerini asimetrik bir yapıda hazırlamıştır. Temel askeri stratejisi ile uyumlu imkân ve kabiliyetlere sahip olan İran'ın hibrit savaşı başarılı bir şekilde yürüttüğünü söylemek yanlış olmaz.

İran'ın askeri anlamdaki hibrit kabiliyetlerini Türkiye ile kıyasladığımızda dengenin İran'dan yana olduğunu görmekteyiz. Konvansiyonel anlamda Türkiye daha üstün olsa da İran'ın özellikle istihbarat örgütleri ile yürüttüğü faaliyetlere karşı oldukça hassas bir konumdadır. Türkiye sadece İran'dan değil diğer hasım ülkelerden gelebilecek her türlü hibrit girişime karşı hazırlıklı olmalıdır. Türkiye'nin bölgesel askeri ve ekonomik bir güç olma yolunda önüne taş koymak isteyen dış güçlerin hibrit girişimlerini yıllardır seyretmekteyiz. Özellikle son 5 yıl içinde yoğunlaşan bu girişimlerden istediklerini elde edemeyen dış güçlerin faaliyetlerine devam edeceği aşikârdır.

KAYNAKÇA

ALFONEH, Ali, “Eternal Rivals? The Artesh and The IRGC”, *Middle East Institute Viewpoints*, Kasım 2011, s. 32-35.

ALFONEH, Ali, “The Basij Resistance Force”, 2010, <http://iranprimer.usip.org/resource/basij-resistance-force>, (Erişim Tarihi: 02.12.2016).

AMAN, Fatemah, “Living with the Artesh’s Green Sympathies”, *Middle East Institute Viewpoints*, Kasım 2011, s. 16-19.

ARASLI, Jahangir, “Obsolete Weapons, Unconventional Tactics, and Martyrdom Zeal: How Iran Would Apply Its Asymmetric Naval Warfare Doctrine in a Future Conflict”, *George C. Marshall European Center for Security Studies*, Sayı: 10, Nisan 2007.

ARYAN, Hossein, “The Artesh: Iran’s Marginalized and Under - Armed Conventional Military”, *Middle East Institute Viewpoints*, Kasım 2011, s. 46-50.

BAHGAT, Gawdat, “Iran’s Regular Army: It’s History and Capacities”, *Middle East Institute Viewpoints*, Kasım 2011, s. 20-22.

CIOFFI-REVILLA, Claudio, “Origins and Evolution of War and Politics”, *International Studies Quarterly*, Cilt: 40, Sayı:1, Mart 1996, s.1-22.

CLAUSEWITZ, Carl Von, “On War”, çev. Michael Howard-Peter Paret, *Princeton University Press*, 1976.

CONNELL, Michael, “Iran Primier: Iran Military Doctrine”, *United States Institute of Peace*, <http://iranprimer.usip.org/resource/irans-military-doctrine>, (Erişim Tarihi: 22.11.2016).

CORDESMAN, Anthony H., “Iran’s Revolutionary Guards, The Al Quds Force, and Other Intelligence and Paramilitary Forces (Rough Working Draft)”, *Center for Strategic and International Studies*, 16 Ağustos 2007.

DAYSPRING, Stephen M., *Toward A Theory of Hybrid Warfare: The Russian Conduct of War During Peace*, Naval Postgraduate School, Aralık 2015, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi).

DE LA GARZA, Paul-David Adams, “Military Aid.....from the Private Sector”, *St. Petersburg Times*, 3 Aralık 2000, http://www.sptimes.com/News/120300/Worldandnation/Military_aid_____from_.shtml, (Erişim Tarihi: 19 Kasım 2016).

DUMLUPINAR, Nihat, *Regulation of Private Military Companies in Iraq*, Naval Postgraduate School, Monterey-California, Mart 2010, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

EROL, Mehmet Seyfettin-Şafak Oğuz, “Hibrit Savaş Çalışmaları ve Kırım’daki Rusya Örneği”, *Gazi Akademik Bakış*, Cilt:9, Sayı:15, Kış 2015.

Federal Research Division, Library of Congress “Iran’s Ministry of Intelligence and Security: A Profile”, A Report Prepared by the under an Interagency Agreement with the Combating Terrorism Technical Support Office’s Irregular Warfare Support Program, Aralık 2012.

GERASIMOV, Valery, “The Value of Science Is in the Foresight; New Challenges Demand Rethinking the Forms and Methods of Carrying Out Combat Operations”, çev. Robert Coalson, *Military Review*, Ocak-Şubat 2016.

GLENN, Russell W., “Thoughts on Hybrid Conflict,” *Small Wars Journal*, 2 Mart 2009, www.smallwarsjournal.com/jrnl/art/thoughts-on-hybrid-conflict, (Erişim Tarihi: 02.11.2016).

GROSSMAN, Laura, “Sanctioning Iran’s Military Industrial Complex”, *Middle East Institute Viewpoints*, Kasım 2011, s. 13-15.

GÜRCAN, Metin “Savaşın Evrimi ve Teorik Yaklaşımlar”, *BİLGESAM*, http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-163-201404072m_gurcan.pdf, (Erişim Tarihi: 25.11.2016).

HASSAN-YARİ, Houchang, “The Artesh and Revolution”, *Middle East Institute Viewpoints*, Kasım 2011, s. 29-31.

HOFFMAN, Frank, “Conflict in the 21st Century: The Rise of Hibrid Wars”, *Potomac Institute for Policy Studies*, Aralık 2007.

HOFFMAN, Frank, “On Not-So-New Warfare: Political Warfare vs Hybrid Threats”, 28 Temmuz 2014, <http://warontherocks.com/2014/07/on-not-so-new-warfare-political-warfare-vs-hybrid-threats/>, (Erişim Tarihi: 14 Ekim 2016).

HOFFMAN, Frank, “Hybrid vs. Compound War”, *Armed Forces Journal*, 1 Ekim 2009.

HUBER, Thomas M., “Compound Warfare: That Fatal Knot”, U.S. Army Command and General Staff College Press, 2002, <http://www.dtic.mil/docs/citations/ADA481548/>, (Erişim Tarihi: 01.11.2016).

HUNTINGTON, Samuel P., “The Soldier and The State: The Theory and Politics of Civil Military Relations”, *Cambridge: Harvard University Press*, 1957.

Iran Focus, “Irans Suicide Bombers Threaten to Burn Down U.S. Interests”, 13 şubat 2006, http://www.iranfoc.us.com/en/index.php?option=com_content&view=article&id=5752:irans-suicide-bombers-threaten-to-burn-down-us-interests&catid=9&Itemid=114, (Erişim Tarihi: 16.11.2016).

KALDOR, Mary, “New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era”, 3rd Edition, *Cambridge: Polity Press*, e-book, 2012.

KATZMAN, Ken, “Politics of Iran’s Regular Military,” *Middle East Institute Viewpoints*, Kasım 2011, s. 10-12.

KATZMAN, Kenneth, “Iran’s Foreign and Defense Policies”, *Congressional Research Service*, 21 Ekim 2016.

KAUSSLER, Bernd, “The Iranian Army: Tasks and Capabilities”, *Middle East Institute Viewpoints*, Kasım 2011, s. 36-39.

KIDWELL, Deborah C., “Public War, Private Fight? The United States and Private Military Companies”, *Kansas: Combat Studies Institute Press*, 2005.

KOFMAN, Michael-Matthew Rojansky, “A Closer Look At Russia’s ‘Hybrid War’”, *Kennan Cable*, Sayı: 7, Nisan 2015.

LANOZSKA, Alexander, “Russian Hybrid Warfare and Extended Deterrence in Eastern Europe”, *International Affairs*, Cilt: 92, Sayı: 1, 2016, s. 175-195.

MEARSHEİMER, John J., “The Tragedy of Great Power Politics”, *New York: Norton & Company*, 2001.

MOTADEL, David “Iran: Revolutionary Guards: March of the Guards”, *The World Today*, Cilt: 65, Sayı: 11, Kasım 2009, s. 8-10.

NALLU, Preethi, *Foreign Policy Ambitions of Iran in The Levant: Influences, Constraints and The Plausibility for Cooperation*, Webster University, Londra-İngiltere, Mayıs 2009, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi).

NEWSON, Robert A., “Counter-Unconventional Warfare Is the Way of the Future. How Can We Get There?”, 23 Ekim 2014, <http://blogs.cfr.org/davidson/2014/10/23/counter-unconventional-warfare-is-the-way-of-the-future-how-can-we-get-there/>, (Erişim Tarihi: 02.11.2016).

Oxford Dictionaries, <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/hybrid>, (Erişim Tarihi: 10.11.2016).

PUYVELDE, Damiyen Van, “Hybrid War-Does It Even Exist?”, *NATO Review Magazine*, <http://www.nato.int/docu/Review/2015/Also-in-2015/hybrid-modern-future-warfare-russia-ukraine/EN/index.htm>, (Erişim Tarihi: 30.10.2016).

RUSSELL, Richard, “The Artesh:From the War With Iraq Until Today”, *Middle East Institute Viewpoints*, Kasım 2011, s. 23-28.

SADEGHİ, Fatemeh, “Foot Soldiers of the Islamic Republic's "Culture of Modesty"”, *Middle East Report*, Sayı: 250, İlkbahar 2009, s. 50-55.

SAFSHEKAN, Roozbeh-Farzan SABET, “The Ayatollah's Praetorians: The Islamic Revolutionary Guard Corps and the 2009 Election Crisis”, *Middle East Journal*, Cilt: 64, Sayı: 4, Sonbahar 2010, s. 543-558.

SANDIKLI, Atilla-Bilgehan EMEKLİER, “İran’ın Dış Politika Hedefleri ve Jeopolitik Vizyonu”, *BİLGESAM*, <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-173-2014120952iran.pdf>, (Erişim Tarihi: 07.11.2016).

SİNKAYA, Bayram, “Devrimden Günümüze: İran Dış Politikasının Dönüşümü”, *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, Cilt: 247, Sayı: 5-6, Nisan-Mayıs 2005.

SMİTH II, Michael S., “The Al-Qa’ida-Qods Force Nexus: Scratching The Surface of a Known Unknown”, 29 Nisan 2011.

T.C 7-100 “Hybrid Threat”, ABD Kara Kuvvetleri Karargâhı, 26 Kasım 2010.

Türk Dil Kurumu, <http://www.tdk.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 10.11.2016).

U.S. Energy Information Administration, “The Strait of Hormuz is The World's Most Important Oil Transit Chokepoint”, 4 Ocak 2012, <http://www.eia.gov/todayinenergy/detail.cfm?id=4430> , (Erişim Tarihi: 26.09.2016).

U.S. Department of Defense, “Unclassified Report on Military Power of Iran,” April 2010, <http://www.foxnews.com/projects/pdf/IranReportUnclassified.pdf>, (Erişim Tarihi: 07.12.2016).

WARD, Steven R., “The Continuing Evolution of Iran's Military Doctrine”, *Middle East Journal*, Cilt: 59, Sayı: 4, Sonbahar 2005, s. 559-576.

YEGİN, Abdullah, “İran’ın Sert Gücü”, *SETA*, 2016.

Structured Abstract

Throughout history war is a changing phenomenon. Strategies, tactics and weapons, that have been used in wars, are continuously changing. Recently, the term of hybrid warfare has been largely used in the literature. But it is very difficult to find a common definition that all scholars agree on. Also none of the definitions clearly touch all the important characteristics of the term, even though some are addressing a few.

In this article we are trying to define the hybrid warfare comprehensively that could be accepted commonly. In the next step of this research, we explain why the states are inclined to use this new type of strategy. Then we also want to understand the actors of hybrid warfare. What is the main reason of using the tools that ranges from conventional military, private military organizations to illegal organizations and the community of the target state? The next point, which we want to clear, is to find out what is the importance of classic military forces. What is the main role of the military?

After defining hybrid warfare and explaining the interests of the actors, we are examining the military of Iran in the context of hybrid warfare. How did Iran structure its' military? Is it suitable for hybrid warfare? Finally we are comparing the military capabilities of Turkey and Iran in the context of new generation of warfare. In this research we are looking from realist perspective. States the actors of international relations are trying to maximize their interests by using hybrid strategy. We are using the assumptions of Mearsheimer's "offensive realism" theory. However, we found it necessary to add two other assumptions one of which belongs to Dayspring. While Mearsheimer's assumptions are related only to big powers, we wanted to include all states which have an offensive military capability. Although the big powers like the U.S., Russia and China are more capable to use hybridized strategy, excluding other states like Iran, Turkey and other regional powers seems to be unlogical. Moreover, after explanatory part of the paper we choose Islamic Republic of Iran as case study rather than a big power.

In the recent literature about modern warfare, hybrid warfare constitutes a large portion. Even though the term was known after the war between Israel and Hezbollah, it became popular with Russian aggression against Ukraine in 2014. The Western academic papers have a tendency to show hybrid warfare as a Russian way of war. In contrast, Russians see it as a western, particularly American way of war. The main reason of doing this is the negative connotation of hybrid warfare. Because of including the use of illegal activities like terrorism, the nature of hybrid warfare seems to be illegitimate. However, both sides are using hybrid strategy to go around the international law and to abstain from the expenses of an open warfare.

As stated before there are plenty of different definitions of hybrid warfare in the literature. However, there two similar points in all the definitions which we want to stress on. Firstly in nearly all definitions it is stated that the components are required to be used at the same time in order to talk about an hybrid warfare. But it is not logical to doctrinize the warfare if we want to define hybrid war. Hybrid war is independent from time and there is not a specific doctrine which determines the exact time of using the components. Secondly, all the definitions define the components of hybrid warfare as available tools. However, not only hybrid warfare but all types of warfare use the available tools. There should be a difference for hybrid warfare. Hybrid war strategy needs to use all available means and also all potential means like oppositions in target states, even oppositions in the militaries.

As for Iran, as a regional power, the preference of hybrid warfare is mandatory for two reasons. The first reason is the civil military relations in Iran. Iranian regime needs to have two different military structure in order to balance each other. The second reason is being forced to use unconventional tactics in order to survive against the U.S. Moreover, Iran is one of the countries which are using militias, terrorist organizations, and other illegal components effectively. We need to state that Iran has powerful hybrid capabilities which are needed to be taken into account.

When we compare Iran's military capabilities with Turkey's, both are superior over the other in different areas. While Turkish military is better than Iranian armed forces in conventional context, Iran is a much better hybrid power than Turkey.